

VÝZNAM VZDELÁVANIA VO VÝKONE TRESTU ODŇATIA SLOBODY

THE IMPORTANCE OF EDUCATION IN CONDITIONS OF IMPRISONMENT

Jana Španková, Adriana Grenčíková

Abstract: *Education is a vital tool for the integration of people at work Under the conditions of the prison system deals with an important means of treatment. It is a psychological factor in its impact on the objective conditions for the new qualifications for security and thereby increase their level of education. So the conditions for successful integration into society increases after release from prison.*

Keywords: *Training, Penitentiary Care, Integration, People in Prisons, Punishment, Education of Convicted.*

Úvod

Cieľom predkladanej štúdie je vyzdvihnúť význam vzdelávacích aktivít vo výkone trestu odňatia slobody. Autorky poukazujú na teoretické i praktické V Programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky (Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2010-2014. Dostupné na http://www.vlada.gov.sk/data/files/18_programove-vyhlasenie-2010.pdf, s. 35) sa uvádza, že „vzdelávanie má nepopierateľne pozitívne efekty na ekonomiku štátu, na jeho hospodársky rast, na rozvoj sociálnej dimenzie, na kvalitu života, ako aj na rast profesionálnej úrovne, významne pomáha pri riešení rozvoja miestnej zamestnanosti, pri oživovaní rozvojových aktivít obcí, malých regiónov s nízkym stupňom územnej a kvalifikačnej mobility pracovných síl“. Vzdelávanie a vzdelanie je kľúč k úspešnému zaradeniu sa do spoločenského a pracovného života a tým aj istou formou prevencie pred negatívnymi spoločenskými javmi. Preto je samozrejmé, že jednou zo základných činností Zboru väzenskej a justičnej stráže, ktoré stanovuje Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení Zákona č. 93/2008 Z. z., je vzdelávanie odsúdených, pričom osobitná pozornosť sa venuje vzdelávaniu odsúdených mladistvých. Zároveň si treba uvedomiť, že v podmienkach výkonu trestu odňatia slobody nejde len o klasický vyučovací proces, t. zn. „špecifickú formu riadenia, v ktorom si žiaci osvojujú vedomosti, zručnosti, návyky, rozvíjajú myslenie, pamäť a predstavivosť a učitelia im na túto činnosť vytvárajú podmienky“ (László, 1985, s. 215), ale o komplexný resocializačný program, ktorého cieľom je odstrániť u mladistvých odsúdených nežiaduce formy správania a návykov, reštrukturalizovať jeho osobnosť a pomôcť mu lepšie sa začleniť do spoločnosti.

Tab. 1: Počet negramotných a osôb s neúplným základným vzdelaním vo VTOS v rokoch 2006 - 210

Stav k 31.12.		2006	2007	2008	2009	2010
Negramotní	Mladiství	4	7	6	7	5
	Minimálny stupeň stráženia	55	70	59	60	86
	Stredný stupeň stráženia	113	94	70	70	59
	Maximálny stupeň stráženia	7	8	7	2	3
	Spolu	179	179	142	139	153
	%	3,0%	2,9%	2,1%	1,8%	1,8%
Neúplné základné vzdelanie	Mladiství	54	59	49	44	35
	Minimálny stupeň stráženia	450	507	490	602	419
	Stredný stupeň stráženia	504	453	406	413	396
	Maximálny stupeň stráženia	97	91	77	68	56
	Spolu	1105	1110	1022	1127	906
	%	18,4%	18,1%	15,5%	14,6%	10,6%

Zdroj: (www.justice.gov.sk)

Z tabuľky je zrejmé, že medziročne mierne stúpol počet negramotných odsúdených o 14 osôb, z dlhodobého hľadiska má táto skupina skôr klesajúcu tendenciu. Celkovo najpočetnejšími skupinami odsúdených podľa dosiahnutého vzdelania boli osoby so základným vzdelaním a osoby so stredoškolským vzdelaním bez maturitnej skúšky.

1 Prostredie výkonu trestu odňatia slobody

Väznice ako totálne inštitúcie sa vyznačujú niektorými charakteristikami, ktoré doposiaľ neboli podrobené takej analýze, akú si zasluhujú. Napriek tomu, že v moderných, demokratických spoločnostiach je snaha budovať väznice tak, aby mali čo najviac prvkov s humánnym rozmerom, ich funkcia a poslanie t.j. resocializácia a zároveň akési odstrašujúce pôsobenie, nevyhnutne predpokladajú prvky charakteristické pre totálne inštitúcie.

Stiesnenosť, ich neustála relatívna preplnenosť, obmedzené podmienky na umiestnenie, resp. ubytovanie, ako aj sprísnené požiadavky na ich opustenie, zvyšuje pocit uzavretosti. (Španková, 2008)

Život v prostredí výkonu trestu odňatia slobody prebieha uniformovane, podľa veľmi prísnych pravidiel, za centrálného riadenia a pod neustálou kontrolou. Na rozdiel od slobodného života vonku, v podmienkach modernej spoločnosti, kde základné životné činnosti – spánok, stravovanie, pracovná činnosť, zábava – zvyčajne prebiehajú na rôznych miestach alebo v rôznom prostredí na základe slobodnej voľby a individuálneho rozhodnutia. V totálnej inštitúcii tieto činnosti sa centralizujú na jednom mieste, prebiehajú za prítomnosti viacerých osôb, sú vystavené cudzím pohľadom a pozorovaniu aj v tých najintímnejších chvíľach, od každého sa vyžaduje rovnaké správanie a všetko je riadené podľa vopred stanoveného a zároveň prísneho režimu. Istým posunom v chápaní času v prostredí totálnych väzníc, vidíme možnosti zvyšovania kvalifikácie a možnosti zamestnania. Na osobnosť tieto faktory pôsobia kladne – zvyšovaním kvalifikácie vo väzenskom prostredí sa zaoberala začiatkom 19. storočia Elizabeth Fryová, ktorá navštevovala ženské väznice a poriadala školu šitia, školu pre deti odsúdených a tak menila klímu v tomto prostredí. Po prepustení

z prostredia má človek väčšiu šancu zaradiť sa medzi zamestnaných ľudí, čím sa vyrieši jeho ekonomická situácia, motivačná stránka, čiastočne môže práca pomôcť zorientovať sa v živote.

1.1 Legislatívna úprava vzdelávania mladistvých

Slovenská republika za posledné roky prijala viacero všeobecno-závazných právnych predpisov, ale i interných predpisov upravujúcich vzdelávanie mladistvých odsúdených v rámci výkonu trestu odňatia slobody. Aktuálne právne úpravy (predpisy, normy) reagujú na špecifickú potrebu udržania vzdelávania mladistvých odsúdených v rámci výkonu trestu odňatia slobody.

Prijatím nového trestného zákona sa znížila trestná zodpovednosť na Slovensku na 14 rokov, čo je vek, kedy títo klienti väčšinou nemajú ukončené základné, nie to ešte stredoškolské vzdelanie. Práve u mladistvých odsúdených sa kladie veľký dôraz na ich vzdelanie, ktoré u mnohých absentuje. V roku 2010 podľa štatistík Ministerstva spravodlivosti SR bolo 5 odsúdených mladistvých negramotných, 35 bolo s neúplným základným vzdelaním.

Na účely vzdelávania sa v ústavoch zriaďujú učebne, detašované triedy, prípadne triedy pre praktické vyučovanie. Ustanovený je aj minimálny (1 žiak) a maximálny (5 žiakov) počet žiakov v rámci jednej detašovanej triedy. V prípade, že zriadenie detašovanej triedy alebo školského zariadenia nie je účelné, dohodne sa vzdelávanie individuálnou formou.

Vzdelávanie v podmienkach na výkon trestu odňatia slobody definuje Zákon č. 475/2005 Z. z. – Zákon o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon“). Vzdelávanie odsúdených sa riadi podľa ustanovení § 32 tohto zákona:

- Vzdelávanie odsúdených je súhrn aktivít založených na aktívnej účasti odsúdeného a zameraných na jeho začlenenie sa do spoločnosti v súlade s jeho osobnými a spoločenskými potrebami. Vzdelávanie odsúdených sa spravidla organizuje tak, aby v súlade s osobitnými predpismi bolo ukončenie štúdia oficiálne uznané vydaním príslušného dokladu akreditovanou inštitúciou. Z dokladu nesmie byť zrejmé, že odsúdený ho získal počas výkonu trestu.
- Odsúdenému, u ktorého sú na to predpoklady, sa umožní, aby získal základné vzdelanie, stredné odborné vzdelanie, úplné stredné odborné vzdelanie alebo sa zúčastnil iných foriem vzdelávania, ktoré mu umožnia získať alebo zvyšovať si pracovnú kvalifikáciu.

Negramotnému odsúdenému sa umožní, aby absolvoval kurz pre negramotných. Ak je odsúdený zaradený do takéhoto kurzu, je povinný sa na ňom pravidelne zúčastňovať.

V záujme každého ústavu pre výkon trestu odňatia slobody by malo byť vytvorenie takých ponúk vzdelávania, ktoré by boli v súlade s potrebami a záujmami odsúdených. Na druhej strane treba brať do úvahy rôzne kritéria, jako sú možnosti vzdelávania sa v podmienkach ústavu, časovú náročnosť – vzťah dĺžka vzdelávania a dĺžka trestu odsúdeného, predpoklady odsúdených na vzdelávanie (mentálne, psychické). Vzdelávacia ponuka ústavov je závislá aj od spolupráce s externými partnermi.

1.2 Penitenciárne vzdelávanie

Vzdelávanie odsúdených v podmienkach výkonu trestu odňatia slobody (ďalej VTOS) je jednou zo základných foriem penitenciárneho zaobchádzania. Spoločným cieľom jednotlivých druhov vzdelávania odsúdených je ich príprava na život na slobode, ich kvalitnejšia reintegrácia.

Odsúdenému sa vo VTOS individuálne umožňuje:

- absolvovať kurz pre negramotných alebo dokončiť základnú školu (kurz pre negramotných je v rozsahu 140 hodín);
- absolvovať rekvalifikačný kurz, kurz na zvýšenie alebo rozšírenie kvalifikácie;
- zaučiť sa alebo vyučiť sa vo vybraných učebných odborech;
- študovať na strednej škole;
- vo výnimočnom prípade absolvovať v súlade s § 32 ods. 2 zákona o VTOS aj vyššiu formu vzdelávania, ak sú na to u odsúdeného predpoklady v roku. (Zákon č. 475/2005 Z.z. o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov)

Tab. 2: Vzdelávanie odsúdených v rokoch 2005 - 2010

Vzdelávací kurz	Rok	Muži	Ženy	z toho mladiství	SPOLU	
Pre negramotných	2005	150	0	3	150	
	2010	46	12	3	61	
I. stupeň ZŠ	2005	0	0	0	0	
	2010	0	0	0	0	
Na doplnenie základného vzdelania	2005	40	0	40	40	
	2010	0	0	21	21	
Rekvalifikačné kurzy	2005	108	0	19	108	
	2010	124	0	0	124	
Iné kurzy	2005	405	33	60	438	
	2010	89	53	71	213	
Počet odsúdených zaradených v odborných učilištiach	1. roč.	2..roč.	3.roč	4.roč	spolu	
	2010	18	20	6	0	44

Zdroj: (www.justice.gov.sk)

Napriek očakávaniu, že práve mladiství odsúdení budú zaraďovaní do programov na doplnenie vzdelania, to tak nie je a medzi mladistvými ako i ostatnými odsúdenými sú z dlhodobého hľadiska najviac využívané rekvalifikačné a iné kurzy. Prekvapivo aj kurzy pre negramotných sa netýkajú mladistvých odsúdených.

V roku 2009 bolo umožnené dvom odsúdeným, vykonávajúcim trest odňatia slobody v otvorenom oddelení, dokončiť si individuálne vysokoškolské štúdium popri zamestnaní.

1.3 Vzdelávanie mladistvých v rámci projektov

V rámci projektov boli realizované viaceré vzdelávacie aktivity. Niektoré, žiaľ nebolo možné dokončiť z dôvodu technického zabezpečenia. Napríklad v roku 2004 bol spracovaný a Európskemu sociálnemu fondu predložený projekt s názvom "Nový štart". Základnou ideou projektu bolo zriadenie vzdelávacích kurzov počítačovej

zručnosti s presne danou štruktúrou, ktorá je certifikovaná na medzinárodnej úrovni. Výsledkom projektu je získanie certifikátu, ktorý je viazaný na úspešné zloženie testu pred akreditovanou skúšobnou komisiou. Získaný doklad je medzinárodne uznávaným potvrdením o plnej spôsobilosti držiteľa pre prácu s personálnym počítačom, ktorý zároveň významne zvyšuje šance uchádzačov o získanie zamestnania. Udelenie certifikátu ECDL (European Computer Driving Licence)¹ je prísne kontrolované na národnej aj medzinárodnej úrovni a preto testovanie môže prebiehať len v akreditovaných miestnostiach. Pre plnú akreditáciu sa, okrem iného požaduje, aby učebňa bola pripojená k sieti Internet, čo sa nepodarilo splniť. Z toho dôvodu sú absolventi kurzu viazaní na absolvovanie záverečnej skúšky až po prepustení z výkonu trestu, resp. ústavy budú zabezpečovať absolvovanie záverečnej skúšky mimo ústavu v príslušnej inštitúcii s platným certifikátom.

V roku 2005 bol pre mladistvých realizovaný projekt „Povedz droge – nie“, ktorý bol spolufinancovaný z Protidrogového fondu. „Šanca do života“ bol projekt podporený v rámci grantovej schémy Úradu splnomocnenkyne vlády pre rómske komunity. V rámci projektu boli realizované rekvalifikačné kurzy pre mladistvých Rómov zneužívajúcich návykové látky alebo závislých na návykových látkach.

V rámci Národného programu boja proti drogám bol vytvorený a realizovaný projekt „Cesta nádeje“, v rámci ktorého sa 14 mesiacov mladiství vzdelávali formou kvalifikačných a rekvalifikačných kurzov, získavali pracovné návyky a zručnosti ale zároveň cieľom bolo aj zlepšiť kvalitu života s orientáciou na zdravý životný štýl bez návykových látok.

„Druhá šanca“ je výstižný názov ďalšieho projektu, ktorého obsahom bolo aj doučovanie slovenského jazyka, matematiky, poskytovanie poradenstva v oblasti trhu práce, práva, zaradenie sa do bežného života.

Veľmi pozitívny ohlas mali projekty realizované prostredníctvom európskych fondov aj samotnými ústavmi, ako napr. projekt ústavu Ilava s názvom Zodvihňime zahodené šance, do ktorého sú zapojené aj ústavy Nitra – Chrenová a Dubnica nad Váhom, či projekty v rámci ktorých boli zriadené PC učebne v ústavoch Želiezovce a Sučany. Sú pripravované aj ďalšie projekty, napr. projekt vzdelávania v tradičných remeslách určený najmä pre rómske komunity v ústavoch na východnom Slovensku.

Je zrejmé, že napriek ťažkej ceste k úspešnému zavŕšeniu jednotlivých projektov sú dosiahnuté úspechy v projektoch motivujúce a potrebné pre odsúdených, ktorí sa môžu neskôr ľahšie uplatniť na trhu práce.

2 Motivácia odsúdených k vzdelávaniu – čiastkové výsledky prieskumu

Zámerom empirického prieskumu medzi mladými odsúdenými v Martine – Sučanoch bolo posunúť poznatky o význame vzdelávania, postoji, motivácii a záujmu odsúdených k vzdelávaniu počas výkonu trestu odňatia slobody. V rámci prieskumu bolo oslovených 30 odsúdených na základe povolenia riaditeľa ústavu.

¹ certifikačný systém znalostí a zručností v oblasti práce s výpočtovou technikou

Prieskum bol realizovaný v januári 2011 v Ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých formou anonymného dotazníku, ktorý obsahoval 7 otázok.

Na otázku „Považujete vzdelávanie za aktivitu, ktorá Vám umožní lepšie začlenenie sa do spoločnosti“ až 83% respondentov odpovedalo kladne (spolu 94 % respondentov odpovedalo áno alebo skôr áno). Tieto odpovede svedčia o vplyve penitenciárneho pôsobenia a uvedomení si významu vzdelania. Napriek tomu ich motivácia k vzdelávaniu je podmienená v najväčšom počte vidinou lepšieho budúceho finančného ohodnotenia – 37 %, 30 % je motivovaných možným lepším uplatnením sa na trhu práce.

Pri identifikovaní oblastí, o ktoré majú mladiství odsúdení najväčší záujem je to oblasť stavebníctva (60 %) – práca v odbore murár. Tieto preferencie svedčia o získanej kvalifikácii. 17 % respondentov prejavilo záujem o prácu v oblasti informačných technológií. Odpovede na túto otázku sú rôznorodé, avšak nie je možné vyhovieť všetkým požiadavkám, nakoľko výber kurzov, ich rozsah a spôsob výučby je podrobený výberu. Zároveň toto svedčí o reálnom pohľade na uplatnenie sa na trhu práce, pretože až 83% respondentov verí, že absolvovaný vzdelávací program bude výhodný pre lepšie uplatnenie sa v spoločnosti, získané certifikáty, doklady o ukončení štúdia a absolvovaní kurzov dávajú pocit získania zanedbaného vzdelávania pred nástupom do VTOS. **90 % odsúdených chápe absolvované kurzy ako prínos pre nich samotných** – najmä pri získavaní elementárnych pracovných zručností a výučbu práce s počítačom. Aj z uvedeného čísla môžeme usudzovať, že s odsúdenými sa aktívne a úspešne pracuje, sú zorientovaní v aktuálnych požiadavkách zamestnávateľov.

80 % respondentov si chce po prepustení nájsť prácu, 13 % chce pokračovať vo vzdelávaní. Nikto z respondentov neuviedol možnosť, že ho budú podporovať rodičia a 7 % sa bude venovať inej činnosti, ktorú však bližšie nešpecifikovali. Odsúdení by zároveň privítali kurzy a výcviky zamerané na získavanie zručností pri hľadaní si práce (až 100 % odpovedí). Zámer odsúdených je jasný, ťažko však usúdiť, koľko z nich svoj cieľ i dosiahne. Na jednej strane je to subjektívnym postojom, na strane druhej „stigmatizáciou“ a nálepkovaním, ktorým sa nevyhnú po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody. Pravdou je, že o takúto pracovnú silu je iba malý záujem.

Najpreferovanejšou formou vzdelávania je vzdelávanie pomocou PC (44 % odpovedí). 30 % odsúdených uprednostňuje organizované formy vzdelávania ako sú hry, besedy. Odsúdení si uvedomujú, že práca s počítačom je nevyhnutnou súčasťou života a iba malá časť nemá záujem o prácu s PC (cca 6 % respondentov).

Záver

Penitenciárne vzdelávanie je neodmysliteľnou súčasťou penitenciárneho zaobchádzania, ponúka priestor na získanie či doplnenie kvalifikácie a tým aj lepšiu integráciu do spoločnosti a na trh práce. Zároveň však môžeme načrtnúť isté oblasti, v ktorých by bolo možné zintenzívniť prácu v oblasti vzdelávania:

- oboznamovať odsúdených s aktuálnou situáciou na trhu práce tak, aby sa po ukončení výkonu trestu odňatia slobody nestalo, že príliš veľké očakávania sa nezhodujú s realitou – čo môže následne opätovne viesť k trestnej činnosti;

- vzdelávaním intenzívne pripravovať mladistvých na trh práce, zároveň poskytovať aj praktické vedomosti – nácvik písania životopisu, žiadosti o prijatie do zamestnania, motivačného listu, nácvik prijímacieho pohovoru, praktické nácviky s využitím kamery, analýza priebehu pohovoru, zlepšovať na verbálnom i písomnom prejave a pod.;
- poskytovať odsúdeným kariérne poradenstvo – objasniť im, aké možnosti majú na trhu práce s aktuálnym vzdelaním, kde sú ich skryté rezervy, čo možno vylepšiť, kde je možné na sebe popracovať;
- oboznamovať odsúdených s aktuálnymi spoločenskými a životnými problémami a udalosťami, aby po návrate z VTOS vedeli reagovať na aktuálnu spoločenskú situáciu, neizolovať odsúdených, ktorí často žijú „vo vlastnom svete“;
- využívať spoluprácu s tretím sektorom, neziskovým sektorom, táto spolupráca je efektívna aj pri postpenitenciárnom pôsobení, kontakty a väzby, ktoré vzniknú počas výkonu trestu odňatia slobody s tretím sektorom môžu byť po prepustení vhodné ako prvotná pomoc či pomoc pri orientácii sa na slobode;
- zvyšovať právne vedomie odsúdených, učiť ich riešiť jednoduché právne problémy, s ktorými je možné stretnúť sa v každodennom živote, uvedomovanie si svojho miesta v živote, svojich práv i povinností.

Problematika kriminality mladistvých nemá len právne aspekty, ide o závažný celospoločenský problém. Trestná činnosť sprevádzala ľudskú spoločnosť po stáročia a predpokladáme, že jej úplne zabránenie nie je možné. Preto počas výkonu trestu odňatia slobody je dôležité na odsúdených vplývať, motivovať ich k vzdelaniu, dodržiavaniu hodnôt a noriem uznávaných spoločnosťou. Ide nielen o účinok po výkone trestu odňatia slobody, ale aj ovplyvňovanie počas výkonu trestu odňatia slobody – využitie času, eliminovanie negatívnych javov ako napr. šikanovanie, deformácie osobnosti apod. Náklady na jedného väzňa predstavujú ročne asi 13 tisíc eur, čo je z ekonomického pohľadu nie nepodstatný údaj v tejto problematike.

Paradoxom trestu odňatia slobody je skutočnosť, že odsúdený má byť opätovne zaradený do občianskeho života, pričom značnú časť strávil v úplne rozdielnych podmienkach. Po prepustení nie je rovnocenným partnerom ostatným občanom, nie je oňho záujem na trhu práce. Vo vzdelávaní sú isté možnosti, ako dosiahnuť prevýchovu i zaradenie sa do spoločnosti s tým, že odsúdení sa naučia novým zručnostiam, vedomostiam. V spolupráci s tretím sektorom alebo v spolupráci verejného a súkromného sektora vidíme obrovské rezervy, možnosti, ktoré by sa dali efektívne využiť – napr. dočasným znížením odvodov resp. iným zvýhodnením zamestnávateľa pri zamestnaní osoby po výkone trestu odňatia slobody či zaškolením takejto osoby. Je nám jasné, že v dnešnej dobe nie je nič zadarmo, ale práve náklady vynaložené počas výkonu trestu odňatia slobody by sa zamestnaním takéhoto človeka spoločnosti postupne vrátili, je veľká pravdepodobnosť, že by sa znížila možnosť recidívy.

Zameraním sa na nápravu a prevýchovu páchatel'ov máme jasno, čo sa týka cieľa trestu, nie sú však jasné prostriedky, opatrenia či procesy, ktorými to môžeme dosiahnuť. (Španková, 2008)

Reference

BAUMANNOVÁ, I.: *Za ostnatým drôtom*. Správa z monitoringu podmienok v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody. Slovenský helsinský výbor. Bratislava 2005. ISBN 80-969277-3-6

FOUCAULT, M.: *Dozerat' a trestat'*. Bratislava: Kalligram 2000. ISBN 80-7149-329-5

JUSTOVÁ, J.: *Cisár je nahý*. Bratislava: Vydavateľstvo Oto Németh 2005, 2005. 119s. ISBN 80-88949-79-3

LÁSZLÓ, P.: *Penitenciárna pedagogika*. Bratislava: SZNV. 1985

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Praha: Portál 1998. ISBN 80-7178-226-2

MATOUŠEK, O. a kol.: *Práce s rizikovou mládeží*. Praha: Portál 1996. ISBN 80-7178-064-2

ONDICOVÁ, M.: *Penitenciárna pedagogika*. Bratislava: APZ 2004. ISBN 80-8054-311-9

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2010-2014. Dostupné na internete http://www.vlada.gov.sk/data/files/18_programove-vyhlasenie-2010.pdf

ŠPANKOVÁ, J.: *Absencia rodiny v podmienkach výkonu trestu odňatia slobody a jej vplyv na deformácie osobnosti*. Dizertačná práca. Trnava: FZaSP 2008.

Zákon č. 300/2005 Z.z. trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 475/2005 Z.z. o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov
www.justice.gov.sk

Kontaktní adresa

PhDr. Jana Španková, PhD.

Ing. Adriana Grenčíková, PhD.

Trenčianska univerzita A. Dubčeka v Trenčíne

Fakulta sociálno-ekonomických vzťahov

Studentská 3, 911 50 Trenčín, Slovenská republika

E-mail: jana.spankova@tnuni.sk, adriana.grencikova@tnuni.sk

Tel. číslo: 032 7400 422

Odborná sdělení

Sekce Děti, mládež a rodina